

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Булекбаева Шолпан¹, Кулатова Ғазиза²

¹педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори(PhD)
Навоий давлат педагогикаинститути, Навоий, Ўзбекистон

²ўқитувчи, Навоий давлат педагогикаинститути,
Навоий, Ўзбекистон

НАВОИЙ ВИЛОЯТИ ҚОЗОҚЛАРИ ШЕВАСИНИНГ ЎЗБЕК ТИЛИГАМУНОСАБАТИ

Аннотация

Мақолада тилшуносликнинг диалектология соҳасига оид ўрганилиши муҳим бўлган масалалар, жумл адан, Навоий вилоятида истиқомат қилувчи қозоқ миллатига мансуб халқларнинг тилидаги маҳаллий хусусиятлари тил сатҳлари кесимида таҳлилга тортилади. Шевалардаги фонетик алмашувлар мазкур ҳудуд аҳолисининг лексикасидан келиб чиқиб қиёсий баён қилинади. Тилдаги қардош ва ноқардош тиллар орасидаги метисация (қардош тилларнинг чатишуви) ўтиш ҳодисасининг фонетик, лексик ва грамматик хусусиятларда кузатилиши, диалектуал хусусиятларнинг шаклланишида ёндош яшовчи ўзбек тилининг таъсири, айирим сўзларнинг лексико-семантик маъноларининг ҳар битта тилда ҳар хил маъноларда қўлланилиши, шунингдек, сўз туркумларидаги шевага хосликлар, шевалардаги ўзак морфемаларга қўшимча морфемаларнинг қўшилиши, сўз ва сўз бирикмаларидаги ўзбек тилининг таъсири экспедиция натижасида тўпланган материаллар ёрдамида таҳлил қилинади.

Калит сўзлар: диалектизмлар, шевалар, фонетик алмашувлар, лексик хусусиятлар, метисация, ўтиш ҳодисаси, морфологик хусусиятлар, синтактик хусусиятлар.

Қандай тил бўлишидан қатъий назар таркибида анъанавий норма бўлиб шаклланган сўзлар билан бир қаторда турли ҳудудларда ҳар хил айтилиб, алоҳидаланиб турадиган

сўзлар билан сўз бирликлари, уларнинг шевага хос вариантлари учрайди. Бундай сўзлар тилшуносликда диалект сўзлар дейилади. Диалектуал сўзларнинг маъносини мазкур ҳудуддан ташқарида яшайдиган аҳоли оғзаки нутқда, контекстда яхшироқ аниқлайди (чунки аҳоли ўзи яшаб турган ҳудуднинг диалектуал хусусиятларини ўзлари англамаслиги мумкин).

Е.Д.Поливанов ўз таснифида тилдаги икки ҳолатни кўзда тутди: 1) метисация (қардош тилларнинг чатишуви); 2) гибридизация (турли тизимдаги тилларнинг чатишуви) [1,100]. Айнан туркий тилларнинг шевага хос хусусиятлари қардош тилларнинг чатишуви – метисация ҳолатида номоён бўлади. Қозоқ тилидаги шевалар тарихи ва келиб чиқишига кўра икки гуруҳга бўлинади:

1. Қозоқ тилининг говорларига хос туғма элементлар. Бунга эски тоифа тилларининг ва инкилобдан кейинги даврда пайдо бўлган сўзлар киради. Масалан, пал-бал сўзларидаги п/б алмашуви, барғын, келгін (бар, кел), барғым бар (барғым келеди), барғым жоқ (барғым келмейди) каби грамматик хусусиятлар қадимий туркий даврдан сақланган ҳодисалар сиррасига киради.
2. Қозоқ говорларига бошқа тиллардан (араб, эрон, рус вақўшни қардош туркий тиллардан) сўз кириши орқали пайдо бўлган Масалан, мўштау – ўзбек тилидан, бодан болу (подданный) каби сўзлар рус тилидан ўтиш орқали кириб келган.

Тил ҳодисаларини, жумладан диалектуал ҳодисаларни тадқиқ қилишда кўпинча ёндош тиллар ва уларнинг шевалари материаллари билан солиштирилади. Сабаби ҳар қандай қўшни тиллар ва шевалардаги лингвистик ҳодисалар бир-бирига доимо ўтиб туради. Бу тараққиётнинг кейинги даври ва масофанинг яқинлиги билан характерланади [2,55]. Ўзбек тилида шева ва диалектларнинг кучли фарқлинишига ўзбек тили ва бошқа тиллардан ажралиб мустақил тарққий этаётган пайтдан бошлаб, унга туркий ва эроний тилларнинг кучли таъсири сабаб бўлган. Жумладан, Қорақалпоғистондаги ўзбек шеваларига қорақалпоқ ва қозоқ тилларининг, Тошовуз ўзбек шеваларига (Хоразм шевасига) туркман тилининг, шимолий ўзбек шеваларига қозоқ тилининг, Қирғизистондаги ўзбек шеваларига қирғиз тилининг, Самарқанд, Бухоро, Наманган ва Тожикистондаги ўзбек шеваларига тожик тилининг таъсири кучлидир [3,63].

Қозоқ тилининг асосий макони – Қозоғистон. Лекин қозоқ тилининг тарқалиш ҳудуди кенг. МДҲ давлатларидан Ўзбекистон, Туркменистон, Қирғизистон, Тожикистон, Украинада, шунингдек, Қалмоқ автоном республикасида, Қорақалпоқ автоном республикасида, Башқурдистон, Алтай, Россиянинг Ўринбўр, Астрахань, Омск, Новосибирь, Саратов, Волгоград, Челябинск, Қўрғон, Самара, Тюмень, Екатеринбург, Ростов, Москва каби қатор вилоятларида кўплаб қозоқ миллатига мансуб халқлар истиқомат қилади. Чет элларда, Монголия, Хитой, Афғонистон, Эрон, Ирак, Туркия ва бошқа давлатларда ҳам қозоқлар бор. Демак, шунча давлатларда яшайдиган қозоқларнинг маҳаллий тили таъсирида шаклланган шевалари ҳам мавжуддир [4,6].

Ўзбекистон Республикасида истиқомат қилувчи қозоқларнинг шевалари географик жойлашишига кўра кўпроқ Қозоғистоннинг жанубий шевасига яқин келади. Қозоқ тилининг жанубий шевасини тадқиқ қилган олим С.Аманжоловунга қадимдан шу ерларни макон қилган жалайир ўйсін, қаңлы, дулат тоифаларининг тилларини ётқизади. Улар ҳозирги Алматы, Толдиқўрғон, Жамбил, Жонубий Қозоғистон ва Қизилўрда вилоятини макон қилиб, шарқдан – Синьцзян билан (Шыңжан), ўйғурлар

билан, шимолий шарқида– найман, керей, қўнғират тоифалари билан, шимолий-ғарбдан алшин тоифалари билан, жанубда ўзбек, қирғизлар билан чегарадош яшаган. Уларнинг қадимданижтимоий, чорвачилик, маданий марказлари бўлганлиги сабабли тоифалик тиллари бирикиб, жанубий Қозоғистоннинг маҳаллий шевалар шакллана бошлаган. Мазкур шеваларнинг шаклланишига, шунингдек, қўшни ўзбек, уйғур, қирғиз халқларининг тили ҳам табиийки, таъсир қилган.

Шевашуносликнинг ёзма ёдгорликлардаги этнографик ва тарихий маълумотларига қўра, айниқса, бу тоифаларнинг 17-19 асрларда Қўқон ва Хива хонлигининг қўл остида қолиши қозоқ тилига ўзбек тилининг таъсирини яна ҳам кучайтиради [5, 101].

Ҳозирги диалектологияда қозоқ тилига ёндош яшаб келаётган ўзбек ва қорақалпоқ тилларининг таъсирини ёки ўтиш ҳодисаларини Навоий вилояти қозоқларининг шевасида ҳам учратишимиз мумкин.

Асрлар мобайнида Ўзбекистоннинг кўп миллатли Навоий вилоятининг турли туманларида қозоқ, ўзбек, қорақалпоқ халқларининг биргаликда тинч ва осуда ҳаёт кечириши боис табиийки, қозоқ шеваларига ўзбек ва қорақалпоқ тилларининг таъсирини кузатишимиз мумкин. Навоий вилояти қозоқларининг тилидаги конкрет диалектларнинг пайдо бўлиши ва уларнинг миллий тилга бўлган муносабати ҳамда ҳар иккала тилнинг ўзаро алоқаси тил ҳодисаларининг фонетик, лексик ва грамматик хусусиятларида яққол кўзга ташланади. Масалан,

1. Фонетик хусусият: Ўзбек тилида кўп ишлатиладиган *у ёқ, бу ёқ, у ерда, бу ерда, ўша ёқ, ўша ер* сўз бирикмалари қозоқ адабий тилидаги *ол жақ, бўл жақ, ол жерде, сол жерде, сол жақ, ана жақ, мына жақ, ана жер, мына жер* сўз бирикмаларидаги «ж» товущининг «й» товущига алмашуви орқали *о жақ – о йақ, бў жақ – бў йақ, о (л) жерде – о йерде. сойақ, сойер, анаяқ, мынаяқ, анаер, эниер, мынаер, миниер* тарзида Ўзбекистонда, жумладан, Навоий вилоятида яшовчи қозоқ халқларининг шевасига чуқур ўзлашиб кетган.
2. Ўзбек тилининг қозоқ тилига диалектуал таъсирини қозоқ адабий тилидаги ё билан етовушларининг алмашувида жуда ҳам кўп учратиш мумкин. Масалан, ўзбек тилидаги *лаган, майли, касал, капкир, насия, агар, батар, далдол, замбил, калта, коса, кавлаш, камбагал, маҳкам, мардикор, макон, каромат* сўзлари ўзбек тилидан ўзлашиши туфайли Навоий қозоқларининг шевасида қуйидагича ишлатилади: *леген– лэгэн, мейли– мэйли, кесел– кэсэл, кепкир–кэпкир, несие– нэсия, керең–гэрэң, егер–эгэр, бетер– бэтэр, делдал– дэлдал, зембил– зэмбил, замбар, келте– кэлте, кесе– кэсе, кеулеу– кэулеу, кембагал –кэмбагал, бекем –мэккам, мердигер– мэртікер, мекен –мэкэн, керемет –кэрэмат, сәбіз– себіз.*
3. Бтовуши билан п товущининг алмашувида ўзбек тилининг таъсирини қуйидаги мисолларда кузатишимиз мумкин: Қозоқ адабий тилидаги *балуан, бал, таба, пәлес* сўзлари ўзбек тилидаги *бало, палвон, пол (пол очтириш), топас* сўзларининг таъсиридан *алуан, пал, тапа, бәлетар* зида ишлатилади.

Қозоқ адабий тилидаги айирим сўзларнинг, масалан, *қарбыз* сўзининг –*тарбыз* тарзидаг *товуши* билан, *сыяпат* сўзининг –*зияпат* бўлиб *з* *товуши* билан, *меніңше* сўзининг –*менімше* бўлиб *м* *товуши* билан, *болжал, бұрыш, бауыздау* сўзларининг *молжал, мұрыш, мауыздау* тарзида *б* *товушларининг м* *товуши* билан алмашуви, аксинча *м* *товушининг б* *товушига* алмашуvidан *немере* сўзининг *небере, мақта*

сўзининг **п**товуши билан алмашиб –*нақта, даяр* сўзидаги **д**товушининг **т** товушига алмашиб *таяр* тарзида, аксинча, ўзбек тилининг таъсирида **т** товушининг **д** товушига алмашувидан *тўзақ, түтін* сўзларининг *дўзақ, дүтін, с* товушининг **ш**товушига алмашиб *сабаз, серік, сорпа, самал* сўзларининг *шабаз, шерік – шорпа, шорба, шамал* тарзида, *ылғис* сўзида **л** товушининг **ң**товушига алмашиб *ыңғи, үндемеу* сўзининг **і** товуши билан алмашиб – *індемеу, көр, күнәкар, күбі, кебеже, кілем, қайрат* сўзларида, **қ** товушининг **г** товуши билан алмашиб – *гөр, гүнәкар, гүбі, гебеже, гілем, гайрат* тарзида ишлатиши табиийки, Навоий вилоятида яшовчи қозоқларнинг тилидагимаҳаллий хусусиятларига географик жиҳатдан яқин жойлашган ўзбек тилининг таъсиридандалолатдир.

Диалектуал сўзлардаги фонетик хусусиятларни айирим сўзларнинг бирнечта нусхада қўлланилишида ҳам кузатиш мумкин. Масалан, ўзбек тилидаги *хашар* Жанубий Қозоғистон ва Тошкент вилояти қозоқларининг шеvasида *асар, қашар*, Навоий вилояти қозоқларининг шеvasида – *әшер*, ўзбек тилидаги *хавзис* ўзи Навоий вилоятининг Конимех, Нурота тумани қозоқларининг шеvasида *әүіз*, Томди, Учкудук тумани қозоқларининг шеvasида *қауыз*, ўзбек тилидаги *шўрво* сўзининг таъсирида қозоқ тилидаги *сорпа* Конимех, Нурота туманларининг бир жойларида *шорпа*, бир жойларида *шорба*, қозоқ тилидаги *қалақ* сўзи ўзбек тилидаги *андава* сўзининг ўзлашиши сабабли Навоий вилоятининг Конимех туманида *андаба*, бошқа туманларида *андама, әндеме*, шунингдек, *зембіл* сўзи ҳам бир жойларида *замбар*, бир жойларда *зәмбіл* тарзида, кул оладиган *курак* сўзи *әкөндүз, әкөндөз, кәкөндөз, қақәндөз* фонетик ўзгаришларда ҳар жойда ҳар хил ишлатилади. Қозоқ адабий тилидаги *бөрөне* сўзи Конимех тумани қозоқларининг шеvasида *балар*, Томди, Учкудук тумани қозоқларининг шеvasида *бадар* фонетик ўзгариши билан талаффуз қилинади. Ошни кўзгайдиган, сузадиган *капқир* ҳам Конимех, Нурота туманида кәпкір, Томди Учкудук туманларида, бир жойда *көпкір*, бир жойда *кәкпір*, бир жойда *көпсөр* тарзида фонетик ўзгаришлар билан қўлланилади. *Дәкө (дока)* – Томди тумани қозоқларининг (Аяққудук, Қулумбет) шеvasида *ләкө* деб қўлланилади. *Әдет-гүрып – әдет-үрп* (урф-одат) тарзида фонетик ўзгаришлар орқали қўлланилади.

Шу каби бирқатор сўзларнинг фонетик ўзгаришлар билан ўзбек тилидан қозоқ тилига ўзлашиши натижасида Навоий вилояти Конимех, Нурота, Томди, Зарафшон, Учкудук туманлари қозоқларининг шеvasига хос сўзларининг шаклланишини қуйидаги жадвал асосида тарқатиб кўрсатишимиз мумкин:

1-жадвал. Навоий қозоқлари шеvasининг лингвоарал талқини

Шевалар	Ўзбек адабий тилида	Қозоқ тилида	Тарқалиш худуди
Әсте	Аста	Жай	Конимех,
Ансан	Осон	Оңай	Конимех
Мәрте	Марта	Рет	Конимех
Тастықтау	Тасдиқлаш	Бекіту	Конимех
Тәшпінш	Ташвиш	Қиындықтар	Конимех
тәсір қылу	таъсир қилиш	әсер ету	Конимех
Туры	Тўғри	Дұрыс	Конимех
Түзген	Тузган	Құрастырған	Конимех
туры келмейді	тўғри келмайди	сай келмейді	Конимех
Тәміндеу	Таъминлаш	Қамту, қамтамасыз ету	Конимех
Нәсия	Насия	Несие	

Абдан	Обдан	Әбден	
-------	-------	-------	--

Навоий вилояти қозоқларининг шеvasида ўзбек тилининг таъсирини бирмунчакўп, айниқса, лексик хусусиятларда учратиш мумкин. Талаба ва ўқувчиларнинг ёзма ва оғзаки нутқида лексик воситаларда ўзбек тилидаги сўзларнинг қозоқ тилига ўзлашиши туфайли шаклланидиган диалектуал ҳодисалар туфайли ўзбек ва қозоқ адабий тил меъёрларинингбузилишини кузатиш мумкин. Бундай ҳолатлар, айниқса, ўзбек тилидаги сўзларнинг синоним қаторларини тўлдиришида, баъзи сўзларни ўзбек тилидаги маъносидан ифодалашларида номоён бўлади. Масалан, *Улкен* сўзининг маънодошини топинг десангиз, ҳеч иккиланмай *катта* деб жавоб беришади. *Ас* сўзига *тамақ*, *тағам* сўзлари билан бир қаторда *овқат* сўзини синоним сифатида келтиради. *Ағаш* сўзи Ўзбекистонда истиқомат қилувчи барча қозоқ миллатига мансуб халқларнинг нутқида *дарахт* нусқасида ишлатилади.

Мазкур лексик хусусиятларни маҳаллий халқнинг турмуш тарзига оидҳодиса ва нарсаларнинг номларига қараб бирнечта турларга таснифлаш тавсия қилинади.Навоий вилояти таркибидан 7 та туман мавжуд бўлиб, улардан Хатирчи, Кармана, Қизилтепа туманларидан бошқа туманларнингбарчасида, яъни кўп миллатли Конимех, Нурота, Томди, Учқудуқ туманларида қозоқ миллатига мансуб халқлар бирдамликда тинч-тотув яшаб келмоқда. Мазкур туманларнинг ўзида иқлимий шароити туфайли халқнинг яшаш тарзи бир-биридан фарқ қилади ва бу эса уларнинг маҳаллий шеваларининг шаклланишига ўз таъсирини кўрсатади. Масалан, Конимех, Нурота туманлари сув бўйида жойлашиб, асосан, деҳқончилик билан шуғулланади. Томди, Учқудуқ туманлари чўл ҳудудида жойлашган бўлиб, мол чорвачилигини касб қилган ва чорванинг яйловларини асраш мақсадида кўчманчиликни сақлаб қолган. Бепоён чўлда деҳқончилик билан шуғулланишга имконият йўқ, табиий ўсадиган ёввойи ўсимликларни мол озикаси сифатида фойдаланилади. Шу боисдеҳқончилик ва боғдорчиликка оид шеваларва сўз бирикмаларининг ўзи чўл ҳудудларида қўлланиладиганшевалар ва сувли ҳудудларда қўлланиладиган шевалардан иборат. Масалан,Навоий вилоятининг Конимех, Нурота туманлари қозоқларининг шеvasида ишлатиладиган *қорек* –пахтанинг пинтиғи бўлиб, ичидан пахта очилиб чиқади. Туркман тилида*қорек*, ўзбек тилида *қўрак* атамаси билан ишлатилар экан[5,56], фақат сувли ҳудуддаги халқларнинг шеvasида бу сўзлар қўлланилади, аммо Томди, Учқудуқ тумани аҳолиси иқлим шароитидан келиб чиқиб, деҳқончилик билан шуғулланишга имконияти бўлмаслиги сабабли бу сўзни тушунмайди. Уларда чўл иқлимига мосланган ўсимликлар табиий ўсиб чиқади.

Навоий вилоятининг Конимех ва Нурота туманлари қозоқларининг шеvasи да қўлланиладиган *беде*, *бәдирең*, *шақа*,*пешақа*, *шақасы*, *арық*, *ас кәдi*, *пошақ*(*бошақ*, *шопақ*), *гүжiм*, *қара дарақ*, *дарқат*, *дәш*, *жер сүру*,*жоя*,*пая*, *қорек*,*мизам түйнек*,*назыбайгүл*, *зәбiр*,*қаралы*,*зардалы*, *қозапая*, *пақта*, *пәйвантi*, *пәлек*, *пүш*, *сабан*, *ўра*, *үйiншек*, *шиiт*,*шора*, *шөп*, *шырмауық*, *шұлқа*, *шүдiгер*, *бәрик*, *дестека*биўсимлик номлари ёндош яшайдиган ўзбек тилидаги*беде*, *бодринг*, *ариқ*, *ош кади*, *пўчоқ*, *гужим*, *қора дарахт*, *дархат*, *дашт*, *ер суриш*, *жўя*, *поя*, *қўрак*, *нозвойгүл*, *забир*, *қороли*, *зардоли*, *қўзапоя*, *пахта*, *пайванти*, *фалак*, *пуч*, *совон*, *чигит*, *чўп*, *чўлха*, *шудигор*, *барик*, *даста* каби сўзларнинг ўзлашиши орқали фойда бўлган диалектуал хусусиятлардандир. Юқорида келтирилган ўсимлик номлариничўл ҳудудида яшовчи аҳоли тушунмаслиги мумкин, чунки бу ўсимликлар чўлда ўсмайди, асосан сувли жойларда ўзбек халқи билан яқиндан аралаш яшаган қозоқларнинг

шевраларида кўплаб ишлатилади ва ўзбек тилининг таъсири сезиларли даражада кўринади. Қозоқ адабий тилида беда – жоңышқа, бодринг – қияр, чақа – айыр, чақаси – бұтасы, ош кади – ас қабақ, пўчоқ – қабығы, гужим – тал, қара дарак – қара тал, ағаш, дарқат – бөгет, даш – жазық дала, ерни суриш – жер жырту, жўё – қатар, поя – жүгерінің сабағы ва хоказо тарзида қўлланилади. Бундай ўтиш ҳодисасини куйидаги жадвал асосида батафсил кўрсатишимиз мумкин:

2-жадвал. Навоий вилояти қозоқлари шевасининг адабий тилга ва ўзбек тилига муносабати

Адабий тилда	Навоий вилояти қозоқларининг шевасида	Ўзбек тилида
Жоңышқа	Беде	Беда
Қияр	Бәдірең	Бодринг
Айыр	Шақа, пешақа	Чақа
Бұтасы	Шақасы	Дарахтнинг чақаси
Су ағатын шұңқыр Қауынның сырты және тұқымы	Арық	Арик
Көлеңкелі ағаш	Пошак, шопак, бошак	
Бөгет	Гүжим, қара дарак	Пўчоқ
Дала	Дарқат	Гужим
Жер жырту	Дәш	Дархат
Қатар	жер сүру,	Даш
Сабақ	жоя, жүйек	Ерни сурмоқ
Мизамдағы қауын-қарбыз	пая,	Жуё
Иіс гүл	мизам түйнек,	Поя
Қайнардың, бұлақ көзінің орны		
Қара өрік	назыбайгүл,	
Сары өрік	зәбір, Қазір ол жерде	Назвайгул
Қозаның сабағы	тек забыр ғанақалған	Забир
Мақта	қаралы,	
Будандастырылу сабағы мен жапырағы	зардалы,	Қороли
Бос	қозапая,	Зардоли
Салам	пақта,	Қўзапоя
Мақтаның дәні	пәйванті,	Пахта
Ащы, жабайы шөп	пәлек,	Пайванти
Мақта дәнінің жемі	пұш,	Палак

Егістік алқап	сабан,	Пуч
Жапырақ	шиіт,	Совон
Шөптің бумасы	шора,	Чигит
Әңгелекқауын	шұлқа,	
Жер шабу жұмысы	шүдігер, сүдігер	чолха
Мақта қауашағы	бәрік,	чудгор
Жіңішке жапырақты өсімдік	десте	барк
	замбылша	даста
	шабық	зомбилча
	шанақ	чопиқ
	ажырық	чоноқ
		мол ўти

Чўл худудларида, масалан, Томди, Учқудук туманлари аҳолисининг тилида ишлатиладиган *қоңырбас, қоянсўйек, ноқатек, қандым, қарғатўяқ, қаудан, селеу, тарақбоз, шырпы, ыраң, шытыр, шай шөпкаби* ўсимлик номларининг шевадаги нусхаларини сувли худуд аҳолиси тушунмайди, чунки бу ўсимликлар фақат чўлда ўсади. Эътиборли жиҳати шундаки, бу сўзларда ўзбек тилининг таъсири ҳамунча сезилмайди.

Чорвачиликка оид, масалан, *мўйизішахы* – молнинг *шохибэрэгөш* (*қозы ети*) – ёш барранинг бузилмасдан сўйилган гўшти, *шырдан* – ёш барранинг кичкина қорни, *ақыр* – молга хашак соладиган жой, *бастырма* – бир томондаги девори очик, тепаси ёпиқ кўра, *сайсхана* – ем-хашак сақланадиган жой, *арабы қой* – узун думмали қўй, *пәише(маса)* – хашарот, *гөсала* (бўзау) – сигирнинг боласи, *бўқа* – хўкиз, *шөже* – балапан, *шекене мал* – чакана мол (хусусий) каби айирим касбий сўзлардагина бўлмаса, ўзбек тилининг таъсири унча кўп сезилмайди, чунки ўзбек халқининг, хусусан, деҳқончилик билан, қозоқ халқининг асли чорвачилик билан шуғулланиши бунга асосий сабабдир.

Аслида шевалар – ҳар бир миллий тилнинг асосини ташкил этади, миллатнинг ҳамда у миллий-маънавий қадриятимиз ҳисобланади. Шунинг учун ҳам уни асраб-авайлаш, қадрлаш зарур. Шунингдек, Навоий вилоятида яшовчи қозоқларнинг шеваси шу халқнинг маҳаллий кўринишлари бўлиб, уни ўқиб ўрганиш қозоқ диалектологияси фани учун назарий, қозоқ тили ва адабиёт йўналиши мутахассислари ва талабалари учун амалий аҳамият касб этади.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Поливанов Е. Д. Узбекская диалектология и узбекский литературный язык. – Ташкент, 2021. – 233 ст.
2. Тўйчибоев Б., Ҳасанов Б. Ўзбек диалектологияси: Олий ўқув юртлари учун дарслик. – Т.: А. Қодирий номидаги халқ мероси нашриёти, 2004. – 112 б.

3. Ashirboyev Samixon. O‘zbek dialektologiyasi: O‘zbek tili va adabiyoti bakalavriat yo‘nalishi talabalari uchun mo‘ljallangan qo‘llanma. – Toshkent, 2013. – 88 b.
4. Аманжолов С., Хасенов Э. Қазақ тілі. 9-сыныпқа арналған оқулық. – Ташкент: «Ўзбекистон», 2017. – 136 б.
5. Аманжолов С. Қазақ тілі диалектологиясы мен тарихының мәселелері [Мәтін]: оқу құралы / орыс тілінен ауд. Ғ. Қалиев - Алматы : Сөздік-Словарь, 2004 . – 533 б